

**הגדרות ראשוניות לאיזור המרחב הביוספרי
בגבולות המועצה האזורית מגידו**

יולי 2007

איזור המרחב הביוספרי בגבולות המועצה האזורית מגידו

1. רקע כללי

מהם מרחבים ביוספריים? - מרחבים ביוספריים הם אזורים של מערכות אקולוגיות יבשתיות, חופיות וימיות המעודדים פתרונות לגישור בין שמירה על מערכות חיים לבין ממשקי אדם ברי קיימא. למרחבים ביוספריים הכרה בינלאומית והן מוכרזים על-ידי המדינה בה נמצא המרחב.

למרחב הביוספרי שלושה תפקידים עיקריים:

- יצירת איזון בין הצורך לפיתוח לבין השמירה על משאבי הטבע.
- חיזוק חיי הקהילה ואיכות החיים של התושבים והדורות הבאים.
- כלי לקידום ומענה לכלל צורכי הקהילה, בהיבטים כלכליים חברתיים וסביבתיים.

מטרות המרחב הביוספרי כוללות¹:

1. שימור משאבים ביולוגיים וגנטיים גלובליים המייצגים את המערכת האקולוגית שבה מצוי המרחב.
2. טיפוח תרבויות מקוריות ועיסוקים אופייניים.
3. חקר המערכת הטבעית ללימוד מרכיביה לצורך שימור משאביה וניטור שינויים טבעיים ושינויים מעשה ידי אדם במערכות אלה.
4. ייעול ניהול משאבי טבע לשיפור מצבם הכלכלי של התושבים בלי לפגוע במשאבים אלו.
5. פיתוח מודעות של התושבים והאוכלוסייה הנמצאת ומשתמשת בשטח.

אחד הכלים לארגון מרחבים ביוספריים הינו חלוקתם לשלושה אזורים: אזור הגלעין שהינו האזור המוגן, אזור החיץ שנועד בעיקר לבלום הפרעות מבחוץ ולהבטיח הגנה על אזור הגלעין ואזור המעבר בו הידע הנצבר מהשטחים המוגנים בגלעין וסביבתו מנוצל לשיתוף התושבים המקומיים בשימוש מושכל במשאבים הטבעיים.

מטרת מסמך זה הינה להגדיר את אזורי הגלעין של המרחב הביוספרי בגבולות המועצה האזורית מגידו ואת הקריטריונים ליצירתם.

2. גלעינים מוצעים במרחב הביוספרי שבגבולות המועצה האזורית מגידו

במרחב הביוספרי מוצעים בשלב זה שני סוגי גלעינים: גלעין מערכות החיים וגלעין מורשת. להלן יפורטו הקריטריונים לבחירת הגלעינים ותהליך עבודה ראשוני לאיתור גלעין מערכות החיים.

¹ בהסתמך על Eidsvik מתוך אשכנזי ש. (1996) שמורות ביוספריות – משמעותן, ערך בשמירת הטבע ותפקודן. אקולוגיה וסביבה 3(4): 207-217, דצמבר 1996.

2.1 מערכות החיים :

רקע כללי:

מרחבים ביוספריים מאורגנים בשלושה אזורים הקשורים זה בזה :

- Core area – **אזור הגלעין** – שטח זה הינו שטח שמור אשר צריך לאפשר את קיומם של אוכלוסיות המינים המאפיינים את המערכת האקולוגית שהמרחב מייצג. המטרה החשובה ביותר של גלעין זה הינה לאפשר את המשך המנגנונים הטבעיים ומגוון המינים. שטח זה חייב להיות מוגן על-ידי תוכנית סטטוטורית.
- Buffer zone – **אזור החיץ** – נועד לבלום הפרעות מבחוץ ובכך להבטיח את ההגנה על הגלעין השמור. באזור זה מתקיים שימור ברמה מוגדרת ומתאפשרות מספר פעילויות בתנאי שאינן פוגעות באזור הגלעין. היישום קשור לאופי של כל מרחב ואינו מוגדר מראש.
- Transition area – **אזור המעבר** – שטח שבו הנצבר מהשטחים המוגנים בגלעין וסביבתו מנוצלים לשימוש התושבים המקומיים בשימוש מושכל במשאבים הטבעיים, כלומר פיתוח בר-קיימא. כל השימושים הקיימים באזור החיץ קיימים גם באזור זה אולם כאן יש פיתוח ופעילות כלכלית של התושבים, ופעילות זו מאפשרת למעשה את המשך קיום המערכת הטבעית בשטח השמור ואת המשך קיומה של הקהילה האנושית².

2.1.1 קריטריונים לבחירת אזורי גלעין מערכות החיים

אזור גלעין מערכות החיים מטרתו לאפשר את המשך האבולוציה הביולוגית הטבעית הקיימת. הקריטריונים לקיומו הם :

1. שטח המאופיין על-ידי רמת ההפרה הנמוכה ביותר.
2. קיום מקסימלי של יחידות נוף בתא שטח (לדוגמא נחל, אחו פתוח, יער).
3. מגוון של מינים ביולוגיים.

2.1.2 קריטריונים לבחירת אזורי חיץ עבור מערכות החיים

1. עדיפות לאזורים הגובלים או עוטפים את אזורי הגלעין.
2. עדיפות לאזורים שיהוו חיץ בין אזורי גלעין לשטחים בהם קיימות תשתיות בעלות רמת פיתוח אינטנסיבית.
3. אזור שניתן לקיים בו רמת שימור כלשהי.

אזור המעבר
(פיתוח, תשתיות)

אזורי גלעין

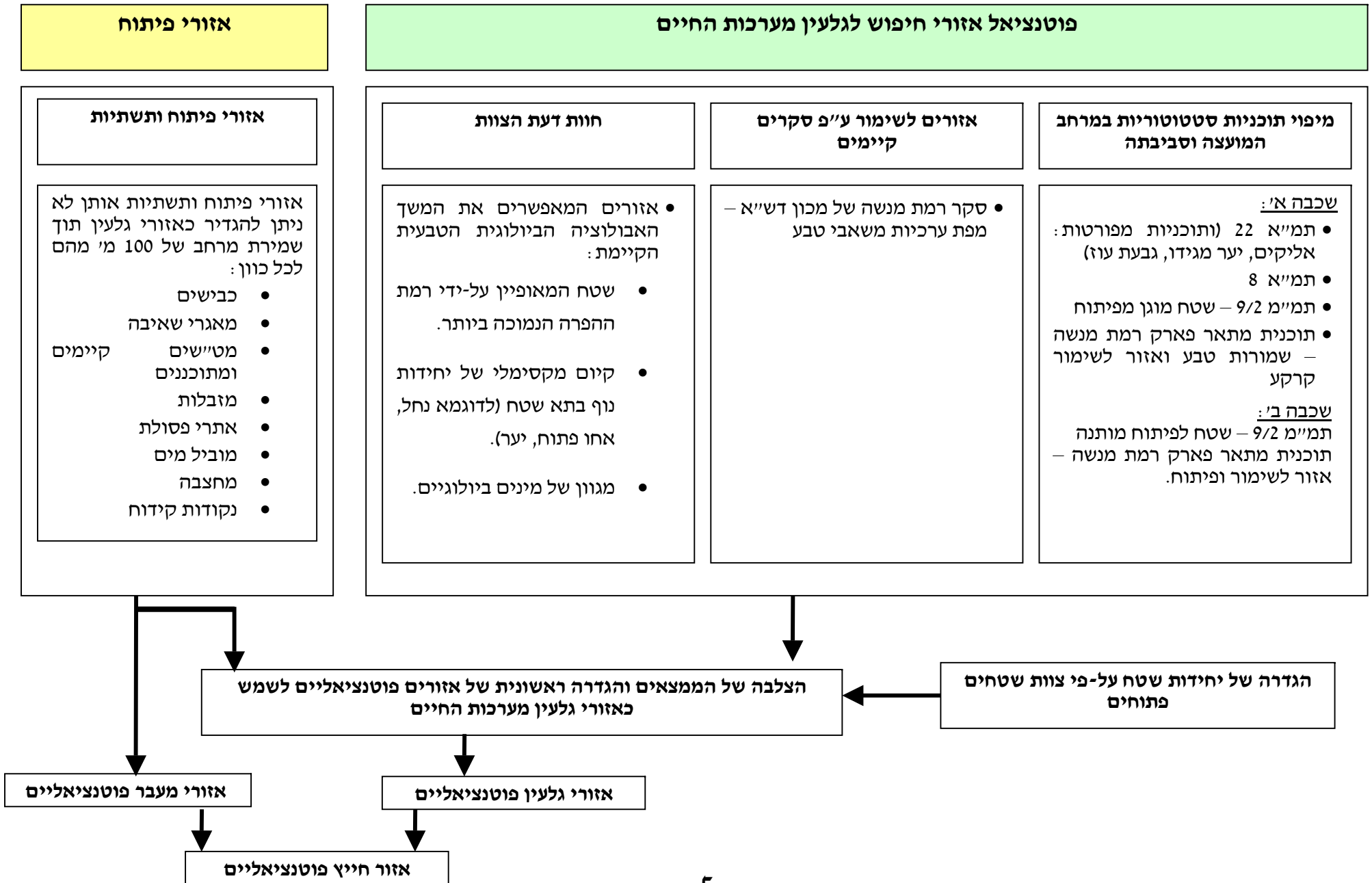
אזור הפוטנציאלי לשמש כאזור חיץ

² אשכנזי. ש. (1996) שמורות ביוספריות – משמעותן, ערן בשמירת הטבע ותפקודן

2.1.3 קריטריונים לבחירת אזורי מעבר עבור מערכות החיים

1. רמת ההפרה הגבוהה ביותר בשטח.
2. אזור שהכי קשה לקיים בו רמת שימור כלשהי.
3. אזור בו מתקיימות פעולות ברמה אינטנסיבית.

תרשים מס' 1: תהליך העבודה המוצע לאיתור אזורי גלעין, מעבר וחיץ פוטנציאליים

2. גלעין מורשתי

שטח זה הינו שטח שמור המאופיין במרכיבים המסמלים את המשך המורשת ההיסטורית המקומית של האדם במקום.

שטח זה יכול לכלול אתרים היסטוריים וארכיאולוגיים בעלי משמעות להתפתחות וקיומו של האדם במקום (כדוגמת תל מגידו).

קריטריונים לבחירת אזורי גלעין מורשתי³

- א. מייצג יצירת מופת של הגאונות היצירתית האנושית;
- ב. מבטא מפגש חשוב של ערכים אנושיים, על-פני טווח זמן או בתחום תרבותי של העולם הקשור להתפתחויות בארכיטקטורה או בטכנולוגיה, יצירות אמנות מונומנטליות, תכנון ערים או עיצוב נוף;
- ג. מבטא עדות ייחודית או לפחות יוצאת דופן למסורת תרבותית או לתרבות חיה או נכחדת;
- ד. מהווה דוגמה יוצאת מן הכלל של סוג בניין, מכלול אדריכלי, טכנולוגי, נוף המייצג שלב(ים) משמעותי(ים) בהיסטוריה האנושית;
- ה. מהווה דוגמה יוצאת מן הכלל של יישוב אנושי או שימוש מסורתי בקרקע או בים המייצג תרבות (או תרבויות) או אינטראקציה מעשה ידי אדם עם הסביבה, ובמיוחד אם מסורת זו פגיעה להשפעה משינוי בלתי-הפיך;
- ו. בעל קשר ישיר או מוחשי לאירועים או למסורות, לרעיונות או לאמונות, ליצירות אמנותיות וספרותיות בעלות ערך אוניברסלי יוצא מהכלל (הוועדה קובעת שקריטריון זה אמור להצדיק הכללה ברשימה רק בנסיבות יוצאות מן הכלל ובשילוב קריטריונים תרבותיים או טבעיים אחרים);
- ז. מכיל תופעות טבעיות מיוחדות או אזורים בעלי יופי טבעי יוצא דופן וחשיבות אסתטית;
- ח. דוגמאות יוצאות דופן המייצגות שלב מרכזי בהיסטוריה של כדור הארץ, ובהן תיעוד תולדות החיים, תהליכים גאולוגיים משמעותיים של תצורות קרקע או מאפיינים גאומורפיים או פיזיוגרפיים משמעותיים;
- ט. דוגמאות יוצאות דופן המייצגות תהליכים אקולוגיים וביולוגיים משמעותיים ומתמשכים באבולוציה ובהתפתחות של מערכות אקולוגיות יבשתיות, של מים מתוקים, בחוף ובים, ושל קהילות של צמחים ובעלי-חיים;
- י. הוא מכיל את בתי-הגידול (הביטאט) הטבעיים החשובים והמשמעותיים (in situ) של מגוון ביולוגי באתר, כולל מינים בסכנה בעלי ערך אוניברסלי יוצא מהכלל מנקודת מבט מדעית או של השימור.

³ ע"פ סעיף 77 של ההנחיות האופרטיביות. תהליך הגשת אתרים לרשימה הטנטטיבית הישראלית (הוועדה הישראלית למורשת עולמית).